

gua, i que solament al cap de segles entrà en l'ús tradicional i general; mentrestant es complí la reducció de -TUERE o -TTUERE a -TTERE, que és de tipus fonètic general —ja Frontó empra *BATTERE* en el S. II d. C.— i es repeteix en força casos com *CONSUERE* > *COSERE* o **COSIRE* ('cosir') i *FUTUERE* > *FÜTTÈRE* 'copular, practicar el coit, fotre'.³

D'altra banda si tenim present que en llatí, i itàlic en general, una *b-* inicial fou sempre raríssima en el nucli del vell fons de la llengua, i en tots els elements de llur lèxic hereditari indoeuropeu, amb les soles excepcions dels pocs que sortien de *bū-* > *b-* (*bellum*, *bene*, *bonus*, *bis*), i els mots anòmals, raríssims (creacions expressives, alguna onomatopeia) que en indoeuropeu tenien l'excepcional inicial *b-*; mentre que *bh-*, que és una de les inicials més riques de tot el lèxic indoeuropeu, donava forçosament *f-* en llatí i itàlic, però *b-* en la gran majoria de les famílies lingüístiques indoeuropees, resulta evident que *battuere* havia de ser un mot no llatí ni itàlic, pres d'una llengua veïna (també el vocalisme *a*, molt menys corrent que *o*, i de tipus popular en indoeuropeu, però molt més normal en llengües germanes, on continua regularment el vocalisme freqüentíssim *ō*, reforça aquesta sospita). El caràcter semàntic del mot, la mena d'activitats a què fa referència, els contextos en què apareix, tot revela un mot d'esclaus, soldats, gladiadors.

L'ofici del gladiador (que si no moria es tornava guardià de presos, bastaix i oficis semblants) era eminentment *com-battuere* 'combatre' o *battuere*; un mot d'arrel igual, *anda-bata*, designà precisament la mena més tràgica i desesperada de gladiador, el condemnat a una mort quasi certa, obligant-lo a lluitar a cegues amb un casc que li tapava els ulls privant-lo de defensar-se dels cops i estocades dels qui el combatien.

Acabem de veure que *BASTO* és un altre mot del llatí vulgar, d'origen enterament desconegut, d'àrea quasi igual a la de *BATTUERE*, instrument per excel·lència de les diverses varietats principals de la idea de *BATTUERE* i amb la mateixa enigmàtica arrel: en un cas *BAT-Ū*, en l'altre, amb amplificació del consonantisme final, potser (*BAT-T-* diferenciat en *BAS-T-*). Tot això ja ens condueix fortament a pensar en el cèltic, i a això s'han inclinat cada vegada més els especialistes.⁴

L'argument decisiu em sembla el fet, assenyalat últimament, del NP *Κομβατιαχός* entre els gàlates d'Àsia Menor, una de les nacions que degueren conservar més tenaçment el lèxic primitiu del cèltic continental;⁵ nom verament revelador perquè ací ja veiem el verb amb el preverbi indoeuropeu, i especialment cèltic (si bé també itàlic) *KON-*; i així ens adonem que el derivat *COM-BATTÈRE*, la més vivaç de totes les formacions romàniques⁶ a base de *BATTERE*, amb prefix verbal, fou ja creada en cèltic i transmesa, bo i formada, pel cèltic al llatí vulgar. Sens dubte no podem arribar encara a la conclusió confirmadora que ens donaria una etimologia indoeuropea segura, i identificada fonèticament com a cèltica,⁷ però el celtisme queda ja fermament establert per dades històri-

ques, semàntiques i morfològiques fermes, i aquestes últimes tan inequívokes com la formació en *-akos* i en *kon-*.

Per al variat desplegament semàntic de *batre* en els parlars catalans, podem comptar amb *AlcM* i els altres diccionaris; es tracta d'un mot viu gairebé en tot el territori, en les seves accepcions principals, sobretot la més coneguda de 'fer sortir a cops el gra de l'espiga o la tavella', si bé hi formen excepció molts parlars valencians, el de Fraga (*BDLC* x, 242) i alguns altres d'extremo-occidentals,⁸ que l'han reemplaçat per *trilla* (probablement castellanisme), com també a l'Alguer (*AlcM*). Com a nom de l'operació de desgranar els cereals o llegums per percussió s'usa generalment, substantivat, *el batre*, però alguns diuen la *batuda* (EdFontserè, *CiFiNat.*, p. 170 i gloss.).

Batre algeps, Simat de Valldigna. *Batre un camí* 'fressar-lo' («*batut* ho tinc amb lo carro!», St. Rafel del Maestrat, 1961); *batre mantega* a Menorca (Camps Merc., *Folkl. Men.* 1, 146) i a l'Alt Aragó (Biel-sa, d'on *las batizas* < **las batetizas*, resultat del que se separa de la mantega en *batre la llet*); *batre la moneda* «cudere monetam», On. Pou, 1575, p. 140; *batre les nous* «decutere nuces» (ib., 87); *batre la roba* 'picar-la amb el picador quan es renta', On. Pou, 230; *batre ses potes* 'morir (un animal o una persona) rebentat de cansament' a Eivissa (Joan Castelló, Rondalla, en Villangómez, *Ll. d'Eiv.*, 210); *batre's* 'brandar, tremolar' («encenga la ximeneia: m'estic *batent* de fred», Vergés i Paulí, *Espurnes Llar* v, 6), *el Cantal-que-se-bate*, font on hi havia una roca que brandava, a Panticosa. *Batre* (els comptes) 'sortir bé, coincidir (els comptes)'.⁹

DERIV.: *Bat*¹⁰ i *de bat a bat*.¹¹ *Batacada* tort., sembla adaptació del cast. *batacazo* (*DCEC*) o bé encreuament d'aquest amb *patacada*. *Batedor de la roba* (On. Pou, 1575, p. 230); *batedora* 'peça de pell que cobreix el coixí de llaurar' (*AlcM*, § 4, d'on potser l'eiv. *bat-tora* 'paiola'). *Batedura* [1340]. *Bategar*, mot important i molt desenrotllat en català, si bé no documentat fins a data recent (1840, dicc. Figuera; 1878, *Atlàntida*, *DBal.*; manca Belv., Lab. 1839), prov. (rodanès, *TdF*) i llengd.;¹² encara que *AlcM* dóna el verb i el postverbal *batec* com a usats en tots els dialectes de la llengua, Ga. Girona dóna *batec del cor* com a «català i poc o gens oït al Maestrat i la Plana»; *batega*; *bategada*, *bategador*, *bategant*; un *bàtec d'aigua* 'un xàfec' a la Vall de Cardós (i *Dfa.*, no *AlcM*), ço que en port. es diu *bâtega* (dicc. Fig. i Moraes), i en galleg *abâtega* (*DACadG.*, i Lugris, *GramGall.*, p. 137); a Benasc *batuda* (Ferraz, p. 30) i en el Rosselló un *abatut* (*Misc. Fabra*, 180). *Bategot* mall. (A. M. Alcover, *BDLC* xi, 1; *AlcM*). *Batement* (Verdaguer).

Batent, *riure a riulla batent* (*el sentien* ~, Coromines, c. 1900, *O. C.*, 497b), *ploure a pluja batent* [*Atlàntida*], 'peça d'or cosida a una tela per a adorn' [mj. S. xv, *AlcM*?] 'veçant de muntanya', sentit a les altes valls de Camprodon i de Solsona (Vilallonga. Ladurs); adj. 'fulla de porta o finestra' (1652, *DTò.*).